

Foged Heiberg i Mandal.

Af D. Thrap.

Min Faders yngste Søster Wilhelmine Thrap blev paa sin 19de Fødselsdag — 19 Novbr. 1814 — gift med den uforglemmelige Gabriel Martin Heiberg. Han var Sønneson af Nykirke-Presten, Provst Gabriel Heiberg, der døde 15 Nvbr. 1768 og af Pontoppidan fik Karakter af „en erudit og i Guds Sag vel intentioneret Mand“. Hans Fader Gabriel Severin Heiberg (f 1742, † 1831) var Officer og blev 1784 Foged paa Lister med Bolig i Lyngdal, hvor han blev gift 1785 med Martine Balle. Hun døde Aaret efter, og han ægtede 1788 hendes Søster Viveke. De var Døtre af Cancelliraad og Sorenskriver Christian Severin Balle. Da Dattersønnen Gabriel Martin Heiberg, der var født 29 Septbr. 1789, voxede til, kom han paa Bedstefaderens Kontor, og jeg har en Formodning om, at dette for den aller væsentligste Del blev hans Skole. 17 Apr. 1811 fik han juridisk Examen i Modersmaalet, blev som Prokurator boende i Lyngdal, hvor han — som sagt — 1814 blev gift med min Tante. Han fik en god Praxis og blev tillige den første Jæger paa mange Miles Afstand, en Kraftens Mand, der aldrig havde vidst, hvad det var at være bange. Lykken føjede ham ogsaa i det Stykke, at han fik være med i den Tid, da Bønderne ikke vilde tro paa sine Bankaktier og

solgte dem for en Bagatel, om de ikke ligefrem gav dem bort. 1825 blev han Foged i Mandal efter en Stockholmsfart, som han fandt ganske i sin Orden. Han var nævnt som Nr. 3 og kunde i Anciennitet maale sig med Nr. 1 og 2. Det var meget langt fra, at han skulde gjøre Lykke med sin Fransk, thi om det skønne Sprog havde han ingen Anelse, men han har maaske gjort Lykke ved sin stoute kraftige Skikkelse. Kundskaberne var vel i det hele hans svage Side, men stærk blev han som Foged og Politimester, og der stod en Skræk af ham mange Mile paa samme Tid som maaske ingen Embedsmand i Landet var mere elsket. Karakteristisk er her en Historie om en Lodsoldermand fra en af de vestlandske Smaabyer, der var en stor Trompeter, men af Udseende meget lig Heiberg. Han kom engang til Kristiansand, og ved Landstigningen kolliderede han med den i sin Tid bekendte Bryggepøbel i denne By. Han rejste sig i sin fulde Højde og brølede: „ved du hvem jeg er?“ — „O, det er Fuden fra Mandal!“ lød det fra Sværmen, der flygtede til alle Kanter.

Sin Indtræden i Mandal gjorde Heiberg ved en Bekjendtgjørelse om, at Forbudet mod at holde Dandsebod uden Øvrighedens Tilladelse virkelig var gjældende. Her var stor Trafik i Mandals ypperlige Havn, Kleven, hvor altid mange Fartøjer søgte ind med eller uden Havari, naar det stormede. Det var et ilde berygtet Hul, og det kunde nok trænges, at Politiet tog sig lidt af Tingene dernede. Den første Dandsebod-Vært paa Stedet lod Fogden vide, at han gav ham og hans Forbud en god Dag og lod Fiolerne lyde. Han blev da stævnet op paa Thingstuen, mødte og blev grov. Fogden var hidsig, for op og — gav ham en under Øret. Saadant hørte ikke til Sjeldenhederne i de Dage og blev ikke meget bemærket. Man tog gjerne imod sine Prygl, men denne Mand, som var en Kjæmpe, slog igjen. Der blev en formelig Batalje, der varede $\frac{1}{2}$ Time, men endte med at Fogden blev Sejrrherre. Dermed sluttedes Fred. Dandsebodmanden hængte Fiolen op og blev Fogdens bedste Ven paa Stedet, hvor han lige til sin Død altid var tilrede, naar han kunde gjøre sin Øvrighed en Tjeneste.

I 1850-Aarene havde Fogden det travlt med at gjenoplive

Forbudet mod Cigarrøgning paa Gaden. Man tog det nok saa gemytlig og gjemte Cigaren, naar Fogden var i Farvandet. Men engang gik han en Sommeraften over Mandals Bro og mødte 4 engelske Matroser røgende. Han gik hen og slog med sin Stok Cigaren af Munden paa den ene, der var synlig beruset og greb til sine naturlige Vaaben. Alle 4 faldt nu over Fogden, der kjæmpede som en Løve og temmelig snart drev dem alle paa Flugten. Der blev ikke Tale om videre Forfølgelse fra Justitsens Side under saadanne Omstændigheder.

Det vil sees, at Fogden var anlagt paa den summariske Fremgangsmaade, og paa de gavnlige Virkninger af den havde han en meget fast Tro. Det hændte ikke saa ganske sjelden, at unge Gutter blev anmeldte for Tyveri. Han beordrede dem op paa Kontoret og afgjorde Sagen med sin Stok paa deres Ryg. Det er ganske vist, at adskillige unge Mennesker paa denne Maade blev frelste fra Tugthuset og Forbryderbanen, og Fogden kunde ikke uden Stolthed tale om hvad han havde udrettet til blivende Gavn for de unge Folk, men om Lovligheden maatte man jo ikke tale højt. Han kunde saaledes faa Ubehageligheder med sine Sorenskrivere, naar der blev Spørgsmaal efter en eller anden Misdæder, og Fogden kun svarede: „han har faaet sine Prygl, nu stjæler han ikke mere!“ Paa den bedste Fod stod han med sin sidste Sorenskriver Mons Lie, Digteren Jonas Lies Fader, en af Landets dygtigste Dommere. Da han søgte Embedet, skrev han til Amtmanden, at han havde hørt saa meget om den gamle Foged Heiberg og bad Amtmanden sige sin uforbeholdne Mening om Manden, at han kunde bestemme sig derefter. Han fik det Svar: „Foged Heiberg er den Mand, som aldrig har været bange for Nogen eller Noget.“ Med Amtmænd var Fogden ellers i høj Grad begunstiget. Den længste Tid havde han Oluf Borch Schouboe, der havde staaet i et faderligt Forhold til hans Hustru og hendes Sødskende. Efter ham kom den humane Carl Falsen, der efterfulgtes af Mathias Bille Kjørboe, Fogdens gamle Ven. Alle disse saavel som hans sidste Amtmand, Niels Vogt, har vidst at vurdere Fogdens gode Egenskaber og at tage sig af ham, om det gjordes fornødent.

Jeg vilde ønske, at jeg kjendte lidt mere til min gamle Onkels Bedrifter, men det er kun lidet deraf, som er kommet til min Kundskab. Det mærkeligste, jeg har hørt om ham, er vel Anlægget af Vejen fra Mandal op til Holme. Bønderne vilde ikke paa nogen Maade til med dette, og Oppositionsaanden i Jaabæks Hjembygd har altid været vaagen og slem at faa Bugt med. Her skulde det dog vise sig, hvor langt den kom. Fogden iførte sig hans Majestæt Kongens Vest og Hue, kørte op til Holme og tog Bopæl hos Presten en Maanedes Tid. Nu fik Bønderne andet at vide, og i en Fart kom de ud paa Vejarbejde, medens Foden med sin gode Stok vandrede i sin fulde Værdighed op og ned paa den nye Vej, der i Løbet af en Maanedes Tid blev saa god, at den stod i 28 Aar. I Ingeniørvidenskaberne var han ikke mere hjemme end i den hebraiske Grammatik, men med sund Sands lærte han snart, hvorledes man bærer sig ad med at anlægge en Vej, og Arbejderne — ja de lærte hurtigt at gjøre sin Pligt. Det har da heller ikke gaaet med Frygt alene, thi naar de gjorde hvad de skulde, var han hos dem med sine fornøjelige Jagthistorier, og trængte Nogen til Penge, saa var hans Pung altid aaben, — men ve den, som ikke gjorde sin Pligt, og vovede Nogen at mukke, blev hans Mund snart stoppet paa den eftertrykkeligste Maade. Ritmester Bernt Lund, der længe havde opholdt sig som Vejbygger i Mandal, fortalte mig denne Historie ved Fogdens Guldbryllup 19 Novbr. 1864.

Hvis man efter dette tænker sig Fogden som en meget stræng Mand, saa er det en stor Fejltagelse. Det var den kraftige Natur og den gammeldags Opfatning af en Øvrighedspersons Betydning, der tillod ham at gaa frem paa en myndig Maade, hvor det efter hans Formening krævedes, men han var Kjærligheden og Godheden selv, om han end skulde have sin Vilje. Var Nogen i den Stilling, at han skulde tugtes, saa var Fogden strax god, naar han faldt tilføje, men rigtignok ikke ellers. Hvor godt det var at være i hans Hus, kan man forstaa deraf, at jeg under mine mange Besøg der fra 1857—81 altid fandt de samme Tjenestepiger, — men ikke de samme Tjenestegutter. Dette sidste havde den ejendommelige Grund, at en Bonde, der var

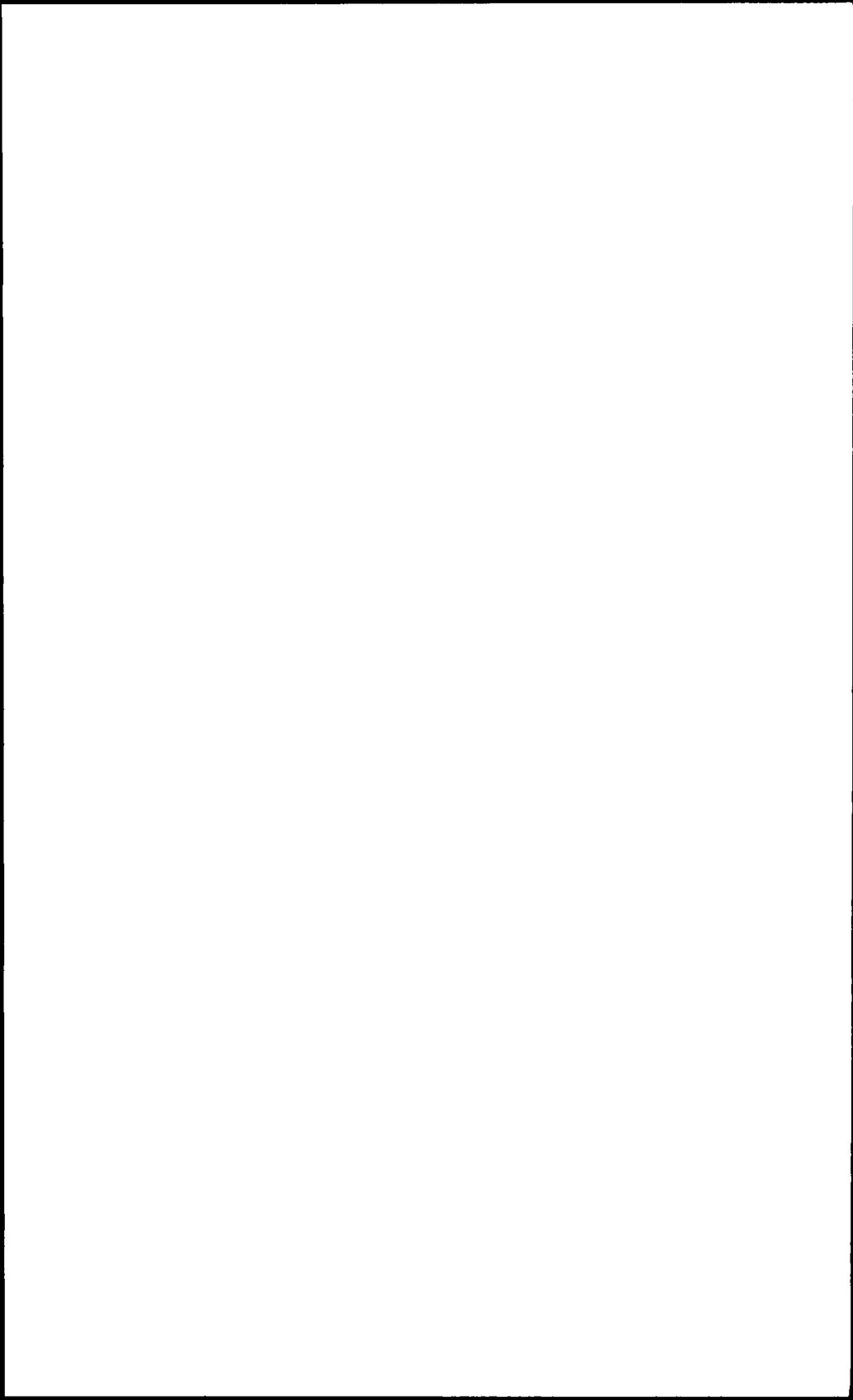
rigt begavet med Sønner, først bragte Fogden sin ældste Pøde i Tjeneste. Da denne havde været der i nogle Aar, kom han og hentede ham hjem for at faa Nr. 2 anbragt i hans Sted, og saaledes hele Rækken ned over. Der var nok 5. Tjenesten hos Fogden var altfor god til at nogen af Gutterne skulde gaa Glip af den.

Huset hos Fogden var altid aabent for den lille Bys Ungdom. Aftensbord var altid dækket til flere end Familien, og de unge Mennesker vilde gjerne op og røge en Pibe med den gemytlige gamle Foged. Da gik det paa gamle Jagthistorier løs, og man kunde nok høre en rungende Latter af og til, men egentlig Lystighed var der ikke meget af. Dog skal den have været ganske betydelig i Bjernejagternes Dage. Fogden havde selv nedlagt 3 Bjørne. Mod den ene af dem havde hele Mandals Ungdom været ude paa Klapjagt. Da Skovkongen var falden for Fogdens Kugle, drog man efter en god Frokost de Par Mile hjem i Kanefart, først Bjørnen, saa Fogden i sin Spidsslæde, saa hele Ungdommen paa Langslæder. Hele Toget standsede ved Fogdens Hus, hvor man fejrede Begivenheden ved et godt Maaltid og lidt Drikke bagefter.

Jagten var Fogdens Liv, og hans Gaard var til sine Tider et helt Menageri af Ræve, Ørne, Hubro'er o. s. v. Lige til sin høje Alder maatte han være med paa Graagaas-Jagterne ved Lindesnæs, som Mandals Ungdom aarlig foranstaltede. Man magede det altid saa, at Fogden traf — længe efter at hans Haand var bleven ubrugelig til at holde Geværet i Stilling.

En noblere Mand har jeg aldrig kjendt. Aldrig har fattige og ulykkelige Mennesker havt en bedre Ven. Sin Pung havde han altid aaben, og saa var der ikke mere at spørge om den Ting. Han og hans Hus lagde aldrig nogen Overflod for Dagen, og man levede altid tarvelig der, men man maatte tillige have en Fornemmelse af, at Intet manglede. Paa Kontoret kunde Fogden se grættten ud, men havde han vendt det Ryggen, saa var der idel Glæde, og den rungende Latter i anden Bas hørtes lang Vej. Et mere harmonisk Ægtepar end Fogden og hans Hustru kunde vanskelig findes. Begge havde et ypperligt Humør

og var meget glade i at stelle med sit lille Jordstykke og sin Have. Sognepresten i Mandal C. W. Koren sagde (1871), at det var disse 2 Gamle, der havde givet Mandal sit Præg, og at den gemytlige — man kunde næsten sige huslige — Tone, der herskede i den lille By, for en væsentlig Del skyldtes dem. Han havde vist Ret. De Gamle havde Guldbryllup 19 Novbr. 1864, og det var en Festdag for hele Byen. Fogden holdt sig godt flere Aar efter denne Højtid, men da han 1867 havde taget Afsked, blev han snart sløvet og døde 30 Juli 1872. Hans Hustru overlevede ham i 11 Aar til 2 Juni 1883.

Lieutenant Friedrich Lorenz.